

Pripadnost govora Gomirja štokavskomu istočnohercegovačkom dijalektu

Vrbanac, Tanja

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:045557>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-08**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Tanja Vrbanac

**Pripadnost govora Gomirja štokavskomu istočnohercegovačkom
dijalektu
(ZAVRŠNI RAD)**

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Tanja Vrbanac

Matični broj: 0009069574

Pripadnost govora Gomirja štokavskomu istočnohercegovačkom
dijalektu
ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost / Povijest
Mentor: prof. dr. sc. Silvana Vranić

Rijeka, 2017.

SADRŽAJ:

1. SAŽETAK.....	1
2. UVOD	3
2.1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA, MOTIVACIJA I CILJ RADA ...	4
3. POVIJEST MJESTA.....	5
4. ŠTOKAVSKO NARJEČJE	9
4.1. VOKALIZAM.....	10
4.2. KONSONANTIZAM.....	11
4.3. PROZODIJA	12
5. ISTOČNOHERCEGOVAČKO- KRAJIŠKI DIJALEKT	14
5.1. FONOLOGIJA	14
5.2. MORFOLOGIJA.....	15
6. RAZLIKOVNI KRITERIJI ZA UTRVĐIVANJE PRIPADNOSTI ŠTOKAVSKOMU NARJEČJU.....	17
6.1. ALIJETETI.....	19
6.2. ALTERITETI	19
7. ZAKLJUČAK	21
8. LITERATURA.....	22
9. PRILOZI	23

1. SAŽETAK

Ovaj završni rad podijeljen je na nekoliko dijelova. U uvodom dijelu nalazi se tema rada, osnovni podatci o istočnohercegovačkom dijalektu te cilj istraživanja. Također, objašnjena je metodologija rada te motivacija za pisanje ovog završnog rada.

Nakon uvoda slijedi dio o povijesti mjesta Gomirje gdje su navedeni i pojašnjeni najstariji povjesni izvori u kojima se spominje mjesto. Istaknuto je kako su Frankopani zaslužni za razvitak mjesta te pojašnjeno kako su i zbog čega Vlasi naselili to mjesto nakon konstituiranja Vojne krajine.

U poglavlju Štokavsko narječe govori se o smještaju štokavskoga narječja, o glavnim osobinama štokavskoga narječja te o podjeli prema različitim refleksima jata. Detaljnije su obrađeni vokalizam, konsonantizam te prozodija.

Sljedeće poglavlje govori o istočnohercegovačko- krajiškom dijalektu kojem pripada govor Gomirja. Tu su navedene glavne odrednice dijalekta te se nešto detaljnije govori o fonologiji i morfologiji.

U najvećem dijelu rada govori se o kriterijima za utvrđivanje pripadnosti štokavskomu narječju (alijetetima i alteritetima). Navedeno je koji su sve alijeteti i alteriteti te su doneseni primjeri iz govora Gomirja.

U zaključku se utvrđuje pripadnost govora Gomirja štokavskomu istočnohercegovačkom dijalektu.

Ključne riječi: štokavsko narječe, istočnohercegovački dijalekt, govor Gomirja, jezične činjenice najvišega razlikovnoga ranga (alijeteti), jezične činjenice nižega razlikovnoga ranga (alteriteti)

The affiliation of local Gomirje speech to East Hercegovian subdialect of Stokavian dialect

Key words: Stokavian dialect, East Hercegovian subdialect, Gomirje speech, general Stokavian language characteristics of the highest range (alijeteti), alterity (alteriteti)

2. UVOD

Tema ovoga završnog rada je određivanje pripadnosti govora Gomirja štokavskomu istočnohercegovačkom dijalektu. Na temelju snimljenoga govora Musulin Mile i Milanović Rade u travnju ove godine pokušat ćemo odrediti pripadnost govora Gomirja istočnohercegovačkom dijalektu štokavskoga narječja. Također, prikazat će se kako je Gomirje naseljeno u povijesti te koju je ulogu imalo u ranonovovjekovnoj povijesti Gorskoga kotara, ali i Hrvatske.

U Gorskom kotaru štokavski su Lič, Sunger, Mrkopalj, Moravice te Gomirje. (Lisac, 2003: 15)

Istočnohercegovačko-krajiški dijalekt je ijkavski, novoštakavski, štokavski. Taj je dijalekt najviše raširen upravo zahvaljujući seobama s područja koja su se nalazila istočno od Neretve. Tako se taj dijalekt proširio na mnoge predjele u Bosni, Crnoj Gori, Srbiji te Hrvatskoj. (Lisac, 2016: 22)

Rat u Hrvatskoj¹ utjecao je na smanjenje broja Srba koji su govorili tim dijalektom. No, iz nekih mjesta oni tijekom rata nisu niti odlazili, kao što je primjer Moravica i Gomirja u Gorskom kotaru. (Lisac, 2003:98)

Zanimanje za štokavske govore u Gorskom kotaru traje još od 19. stoljeća. „Vrlo je vrijedno spomenuti da je 1876. Gotthilf Leonhard Masing uspješno uspoređivao akcent u Mrkoplju (novoštakavski ikavski dijalekt) s onim u okolini Beograda (Žarkovo), i to služeći se i notnim bilježenjem.“ (Lisac, 2016: 33) Od novijih istraživanja svakako se mora istaknuti doktorska disertacija Mirjane Crnić Novosel *Štokavski ikavski govor u Gorskom kotaru (fonološki i morfološki aspekt)*.

¹ Domovinski rat koji je trajao od 1991. do 1995. godine

2.1. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA, MOTIVACIJA I CILJ RADA

Kao studentica dvopredmetnog studija hrvatskog jezika i književnosti i povijesti dvoumila sam se prilikom odabira teme svojeg završnog rada. No, odlučila sam napraviti kombinaciju te sam kao idealnu temu rada pronašla upravo ovu.

Naime, u radu će biti prikazana kratka rana povijest mjesta, točnije doseljavanje stanovništva nakon što je mjesto bilo gotovo opustošeno. To „novi“ stanovništvo je sa sobom donijelo i svoj govor koji se zadržao do danas, što će pak biti prikazano u jezičnom dijelu ovoga završnoga rada. Tijekom siječnja i veljače istraživala sam povijest mjesta, a u tome mi je najviše pomogao iguman Mihailo Vukčević iz gomirskog manastira sv. Jovana Preteče ustupivši mi dostupnu literaturu o mjestu. Tu sam se ponajprije oslonila na knjigu Mirele Slukan Altic Gomirje: Povijest, identitet i fenomeni prožimanja.

Nastava dijalektologije na fakultetu je u meni pobudila zanimanje za tu jezičnu disciplinu. Za to su prvenstveno zaslužne moje profesorice, mentorica prof.dr.sc. Silvana Vranić i dr. sc. Mirjana Crnić Novosel, koje su svojim pristupom i zanimanjem za dijalektologiju zainteresirale i mene. Motivirala sam se još više nakon što sam shvatila kako je govor Gomirja uvijek bio isključivan iz dijalektoloških istraživanja štokavštine Gorskoga kotara. S istraživanjem govora Gomirja započela sam u travnju ove godine kada sam snimila govor mjesta i transkribirala snimku.

Prilikom pisanja ovoga rada koristila sam postojeću dostupnu literaturu o štokavskom narječju te bilješke s predavanja na dijalektološkome kolegiju. Mnogo su mi pomogle i konzultacije kod mentorice.

Cilj je rada utvrditi pripadnost govora Gomirja istočnohercegovačkom dijalektu koristeći dostupnu literaturu te navodeći primjere iz samoga govora.

3. POVIJEST MJESTA

Gomirje je mjesto u sastavu općine Vrbovsko u Gorskome kotaru. To je jedno od najstarijih mjesta Gorskoga kotara te je zbog toga i imalo važnu ulogu u hrvatskoj povijesti. Koliko je bilo važno govori i činjenica kako je i poznata velikaška obitelj Frankopana pokazala veliko zanimanje upravo za taj kraj. Nakon izumiranja obitelji Frankopan važnu ulogu ima obitelj Zrinski, s kojom su Frankopani bili povezani brojnim ženidbenim vezama. Kao i mnoga druga mjesta i Gomirje se našlo na udaru Osmanlija koji su nemilosrdno pustošili tada već razvijeno mjesto. Ponovno naseljavanje mjesta srpskim stanovništvom koje je bježalo pred Osmanlijama započelo je već tijekom 16. stoljeća kada je Gomirje važan dio Vojne krajine koja je postojala do 15. srpnja 1881. godine kada je pripojena Banskoj Hrvatskoj koja se tada još uvijek nalazila pod upravom Austro-Ugarske Monarhije.

U nastavku ovoga poglavlja bit će prikazana detaljnija povijest mjesta od njegovih ranih početaka koja je razjašnjena upravo zahvaljujući sačuvanim povjesnim izvorima (dokumentima, poveljama, ispravama...).

Kada je točno osnovano mjesto, ne može se još uvijek sa sigurnošću reći, ali jasno je kako je to povezano sa širenjem posjeda i utjecaja knezova Krčkih, tj. knezova Frankopanskih.² „Darovnicom kralja Bele III. iz 1193. knez Krčki Bartul II. dolazi u posjed Modruške župe. Istu je darovnicu potvrdio i kralj Andrija 1203. godine. Ta je župa obuhvaćala istočni dio Gorskog kotara, krajeve oko Bosiljeva, Severina i Vrbovskog, pa možemo prepostaviti da je područje Gomirja već u 13. stoljeću pripadalo knezovima Krčkim.“ (Slukan Altić, 2016: 16) Kako se darovnica kralja Bele III. ne može uzeti kao vjerodostojan dokaz o postojanju mesta Gomirja, onda se sa sigurnošću tvrdi kako mjesto postoji od

² Do 15. stoljeća bio je uobičajen naziv „knezovi Krčki“ no onda su počeli upotrebljavati naziv Frankopani (prema nekim izvorima Frankapani) zbog njihova vjerovanja kako su potomci davne antičke rimske obitelji Frangipana. Tim novim imenom su se potpisivali i na isprave i povelje koje su donosili, te su i promijenili službeni grb obitelji, iako bi trebalo napomenuti kako je svaka loza (ogranak) obitelji koristila svoj grb.

sredine 15. stoljeća. Dokaz tomu su brojne isprave bilježene u blizini samoga mjesta, a na njima su zabilježeni podaci o staroj plemičkoj obitelji Gojmerac (Gojmerčić na nekim ispravama) što se jasno može povezati s imenom Gomirac kao nazivom za stanovnike mjesta. Radoslav Lopašić, vrsni povjesničar i historiograf, kazuje kako je to obitelj „starog plemičkoga roda, valjda podrijetlom iz Gomirja“. (Slukan Altic, 2016: 16) Ovim najstarijim povijesnim ispravama, koje nemaju neku veliku historiografsku vrijednost, jer govore o manje bitnim posjedima, dolazimo do najstarijih zapisa u kojima se spominje mjesto Gomirje kao mjesto koje je poznato knezovima. Jasno je kako je mjesto moralo postojati prije 15. stoljeća upravo zbog zapisa o plemičkom rodu Gojmerac koji je tijekom 15. stoljeća bilo poznato, a najbolji dokaz o njihovoj važnosti su upravo isprave u kojima iz Frankopani spominju.

Prvo pravo spominjanje Gomirja i njegovih stanovnika je tijekom 15. stoljeća. „Najstariji pisani izvori o Gomirju sežu u 1461. godinu kada je gomirski plebanuš Matko Grebčić, sin Valete Grebčića, darovao jedno svoje selo u Hrsini kod Bosiljeva pavljinskoj crkvi Sv. Nikole na Gvozdu. Ova je glagolska isprava sastavljena 5. lipnja 1461. u vrijeme kneza Bartola Frankopana.“ (Slukan Altic, 2016: 17) Ovo je veoma bitna isprava, čega su svjesni i danas stanovnici, jer spominje po prvi puta neko goransko mjesto. To naravno ne znači kako je Gomirje najstarije goransko mjesto, već samo potvrđuje činjenicu da je bilo među najrazvijenijim mjestima toga doba. Kako se u ispravi spominje plebanuš³ dobivamo podatak kako je u gomirskom kraju morala postojati župna crkva, a ako je u to vrijeme postojala župna crkva negdje onda je to mjesto imalo razvijenu i feudalnu vlast.

Nekoliko mjeseci kasnije nastala je isprava koja spominje sva druga veća mjesta Gorskoga kotara, ali ne spominje i Gomirje. No, i tom se ispravom, u kojoj stoji kako su Frankopani bili vlasnici ovih okolnih posjeda, samo može

³ Plebanuš = župnik (<http://emedjimirje rtl hr/medjimurski-rjecnik>)

potvrditi kako je razvoj Gorskog kotara, a samim time i Gomirja, započeo s frankopanskim širenjem svojih posjeda.

Za razumijevanje najranije povijesti Gomirja važan je Modruški urbar iz 1486. godine. To je klasičan primjer povjesnog dokumenta koji govori o zemljjišnim posjedima te godine. „Spomenuti urbar ima iznimno povjesno značenje jer donosi poimenične popise kmetova zemljoposjednika, pa predstavlja i svojevrsni popis stanovništva, jedini takav popis prije većih osmanskih pustošenja. Na području Gomirja zabilježen je 41 podanik koji je posjedovao zemlju.“ (Slukan Altic, 2016: 19) Prema prijepisu urbara vidljivo je kako zemljoposjednici u Gomirju nisu bili obvezni na tlaku na vlastelinskim zemljama, već su samo davali daću u novcu. Taj urbar je nepobitni dokaz razvijenosti mjesta, a u prvom redu govori o njegovoј strateškoј važnosti za Frankopane. Također, samo potvrđuje mišljenje kako je Gomirje bilo važno i prije osmanskih pustošenja i novog naseljavanja.

Osmanlije su, nakon pada Bosne 1463. godine, krenuli u pustošenja hrvatskih krajeva. Na udaru se našalo i područje Gorskoga kotara, a upravo preko njega su stizali i u slovenske krajeve. Postoje povjesni izvori koji potvrđuju kako se većina mjesta Gorskoga kotara našla pod opsadom i uništenjem Osmanlija (Ogulin, Vrbovsko, Moravice, Gomirje) što je dovelo do oslabljena Modruša. „Porazom na Krbavskom polju 1493. godine slomljena je obrambena linija prema Modruškom vlastelinstvu. Već iste godine Modruš je posve uništen i napušten.“ (Slukan Altic, 2016: 24) Tom se poznatom bitkom linija obrane od Osmanlija pomaknula direktno na navedena područja Gorskog kotara, što nije moglo biti dovoljno.

Nakon potpunog uništenja od strane Osmanlija, tijekom 16. stoljeća se organizira sustav obrane te se postupno formirala Vojna krajina kao široki teritorijalni pojas duž granica s Osmanskim Carstvom. Krajem 16. stoljeća i nekadašnje značajno Gomirje se našlo u sastavu Vojne krajine.

Jasno je kako se nakon osmanskih pustošenja stanovništvo selilo u sigurnije krajeve, mnogi su i smrtno stradali u borbama za svoje domove. To je bio slučaj i sa stanovnicima Gomirja. I tako je Gomirje tijekom 16. stoljeća gotovo u potpunosti nestalo. Kako bi vlasti spasile taj prostor oni nude naseljavanje novom stanovništvu. „Status slobodnih seljaka u zamjenu za vojnu službu u Vojnoj krajini koji se nudio izbjeglim Vlasima, pokrenuo je krajem 16. stoljeća značajan val migracija prema napuštenim posjedima Like, Krbave i Gorskog kotara.“ (Štefanec, 2007: 132) „Migracijama Gomiraca prethodila je uspješna kolonizacija srpskog pravoslavnog stanovništva na Žumberak, kojem je Ferdinand 1538. dodijelio i posebne privilegije oslobođajući ih od nameta i dajući im zemlju u zamjenu za vojnu službu.“ (Slukan Altić, 2016: 35) Nadvojvoda Ferdinand 1598. godine nudi „vlaška prava“⁴. Tim je činovima Gomirje naseljeno izbjeglim Vlasima koji do današnjeg dana žive na tom prostoru.

⁴ „Vlaška prava“- nadvojvoda Ferdinand je Vlasima ponudio oslobođanje od svih nameta i tereta ukoliko se presele na prostor Vojne krajine i preuzmu vojnu službu

4. ŠTOKAVSKO NARJEČJE

Štokavsko narječje obuhvaća većinu govora u Hrvatskoj, one u Slavoniji, Baranji, Baniji, Kordunu, Lici i na dalmatinskom kopnu. (Brozović- Ivić, 1988: 56) Svi se štokavski govori odlikuju kombinacijama osobina i ne poklapaju se uvijek precizno, ali ono što je bitno jest da se u svakom pojedinom govoru može pronaći većina tih osobina, dok se u preostala dva narječja javlja samo manji dio tih pojava, ili niti jedna od njih. (Brozović- Ivić, 1988: 57) Neke od tih osobina su zamjenice što/ šta, o (ili a) na kraju sloga koje je nastalo od l, proširenje –ov/-ev u množini jednosložnih imenica na kraju sloga, đ se nalazi na mjestu starog *dj, razlikovanje i silaznog i uzlaznog kratkog akcenta na novim pozicijama pomaka, aorist, metateza vs- > sv-, nastavak –om u instrumentalu, nastavak –ā u G mn. imenica ženskog i muškog roda, izjednačavanje D, L i I u množini imenica, prijelaz čr- u cr-, prilikom upotrebe brojeva od 2 do 4 koristi se posebna konstrukcija...

„Osnovni kriteriji podjele štokavskih govora su akcentuacija i zamjena praslavenskog vokala ě („jat“)“, (Brozović- Ivić, 1988: 57) a Josip Lisac navodi još i suglasnički kriterij.

Po refleksu jata razlikujemo: (Lisac, 2003:29)

1. (i)jekavski dijalekti: istočnohercegovačko-krajiški ili kraće istočnohercegovački (koji je po jezičnim kriterijima (i)jekavski novoštokavski), istočnobosanski (nenovoštokavski (i)jekavski šćakavski) te zetsko-južnosandžački (nenovoštokavski (i)jekavski)
2. ekavski dijalekti: šumadijsko- vojvođanski (novoštokavski ekavski), kosovsko- resavski (nenovoštokavski ekavski)
3. ikavski dijalekt: zapadni dijalekt (novoštokavski ikavski)
4. s različitim refleksima jata: slavonski (nenovoštokavski arhaički šćakavski)

Akcenatski kriterij dijeli novoštokavske dijalekte (istočnohercegovački, šumadijsko- vojvođanski i zapadni) od nenovoštokavskih.

„Prema suglasničkom kriteriju četiri su dijalekta štokavska (istočnohercegovačko-krajiški, šumadijsko-vojvođanski, kosovsko-resavski, zetsko-južnosandžački), dva šćakavska (slavonski, istočnobosanski), jedan dijelom štokavski dijelom šćakavski (zapadni).“ (Lisac, 2003: 29) Iva Lukežić piše kako je važna Brozovićeva rekonstrukcija osam dijalekata zapadnoštokavskoga narječja predmigracijskoga razdoblja, koje on dijeli po kriteriju refleksa jata i postojanju štokavizma i šćakavizma. Dijalekti zapadnoštokavskoga narječja su slavonski, biokovsko- cetinski, zapadnohumski, livanjsko- vrbaski, makarsko- primorski, dubrovački, poneretvanski i istočnobosanski. (Lukežić, Štokavsko narječe)

4.1. VOKALIZAM

Štokavski vokalizam često je peteročlan: (Lisac, 2003: 19)

i	u
e	o
a.	

Postoje i šesteročlani četverokutni sustavi, kao što su oni u kojima će daje zatvoreno e, vokali e i ę otvoreno e,... Primjer šesteročlanog četverokutnog sustava kakav je u Rekašu u Rumunjskoj: (Lisac, 2003:19)

i	u
e	o
ɛ	a.

„Važno je štokavsko obilježje relativno povećanje udjela vokala u govoru. Riječ je o tzv. novoštokavskim inovacijama: prijelaz dočetkoga l u o ili u a; nova jotacija tipa *grožđe* od starijega *grozdje*; gubljenje x; dobivanje –ā u genitivu množine starijeg nultog morfema; sinkretizam množinskih padeža da se

ženama npr. dobiva u dativu, lokativu i instrumentalu od starijeg *ženam*, *ženah*, *ženami*.“ (Lisac 2003: 19)

Što se pak tiče distribucije vokala štokavsko narječje je zadržalo maksimalnu slobodu jer se vokali mogu nalaziti u početnom, središnjem i dočetnom položaju, svaki od njih može biti i dug i kratak, mogu se nalaziti pokraj svih suglasnika te moge biti i naglašni i nenaglašeni.

4.2. KONSONANTIZAM

Josip Lisac objašnjava kako se mijenjao praslavenski konsonantizam tijekom razvoja i opisuje njegove promjene. „Za štokavštinu (kao i za čakavštinu) karakteristično je gubljenje *r'* (koje se ipak javlja u ponekom primjeru u pokojem čakavskom i štokavskom govoru), također prijelaz praslavenskog *t'*, *d'* u *ć* i *ž*. Taj prijelaz doduše nije općenit, dakle, u zapadnih će štokavaca *d'* često davati *j* koje se naknadno postupno gubi.“ (Lisac, 2003:20) Lisac dalje navodi kako su praslavenski fonemi *ś* i *ȝ* izgubljeni rano.

Što se tiče stabilnosti suglasnika neke skupine su stabilnije od drugih. Najstabilniji su okluzivi (*b*, *p*, *d*, *t*, *g*, *k*), frikativi i afrikati su vrlo nestabilni, dok su sonanti srednje stabilni. (Lisac, 2003: 20)

U štokavskim govorima vidljiva je tendencija da svakom bezvučnom suglasniku odgovara zvučan. Svakom frikativu odgovara po jedan afrikat, dok frikativi *x* i *f* nestaju iz jezika jer nemaju odgovarajuće afikate.

Štokavski konsonantizam: (Lisac, 2003: 20)

ž	ž	ž
c	č	ć
z	ž	ž
s	š	ś.

Neke od ostalih konsonantskih promjena su gubljenje slijeda od dva nazala se u mnogim primjerima (npr. *mnogo* > *mlogo*), u skupinama suglasnih +

j dolazi do novog i najnovijeg jotovanja, dok se skupine *sc* i *šč* gube (*prasci* > *praci*, *prašćić* > *pračić*). (Lisac, 2003: 20,21)

4.3. PROZODIJA

Novoštokavski govori danas imaju većinom naglasni sustav jednak naglasnome sustavu standardnoga jezika, to su ikavski novoštokavski dijalekt (zapadni) te (i)jekavski novoštokavski dijalekt (istočnohercegovački). (Lisac, 2003: 23)

Dalibor Brozović i Pavle Ivić pojašnjavaju kako akcentuacija može biti najstarija (ona koja ima očuvani akut ~ i staro mjesto naglaska), stara (s izjednačenim ~ i ^ te pretežno neprenesenim akcentom), nova ili novoštokavska (povlačenje svih nekadašnjih nepočetnih akcenata na prethodni slog i širokom pojavom uzlaznih akcenata ` i ') te jednoakcenatska (likvidacija svih kvalitativnih i kvantitativnih razlika među akcentima). (Brozović- Ivić, 1988: 57)

Šaroliku akcentuaciju opisuje Iva Lukežić: (Lukežić, Štokavsko narječe)

- a) stari troakcenatski sustav- ti govori čuvaju starohrvatski akut i akcente na starim pozicijama, ta akcentuacija je najbliža starohrvatskoj ishodišnoj, ima tri akcenta ä, â, ã na starim mjestima; [glävä], [nogä]...
- b) noviji peteroakcenatski sustav- češći je među posavskim govorima, ima tri stara akcenta (ä, â, ã) te dva nova štokavska akcenta (à, á)
- c) noviji četveroakcenatski sustav- očituje se u govorima Dalmatinske zagore, Gorskog kotara i Like, u tim je govorima ã prethodno zamijenjen s â, ali zadržano je staro mjesto naglaska, no akcenti se prenose i prema početku; [sûša], [vòda]...
- d) novi četveroakcenatski sustav- vidljiv u govorima Dalmatinske zagore, Like te u dubrovačkim govorima, u njima se na prethodni slog pomiče silina sa svih akcenata sa starih pozicija što je uzrok udaljavanja

naglaska od finalnog sloga jer se kod najtipičnije intonacije on izgovara niže i slabije od inicijalnog; [sàčūvam], [žènē]..

5. ISTOČNOHERCEGOVAČKO- KRAJIŠKI DIJALEKT

Dijalektolozi se slažu kako je istočnohercegovački dijalekt najrašireniji dijalekt štokavskoga narječja. „Istočnohercegovačko- krajinski (ijekavski novoštakavski) najvećim je dijalektom srednjojužnoslavenskog dijasistema.“ (Lisac, 2003: 98) Dok Dalibor Brozović i Pavle Ivić kažu kako je to najrasprostranjeniji dijalekt nekadašnjega srpskohrvatskog jezika te kako je upravo istočnohercegovačkim dijalektom govorio Vuk Stefanović Karadžić što je onda utjecalo na to da taj dijalekt postane osnovica književnoga jezika (Brozović- Ivić, 1988: 58), Josip Lisac navodi kako je razlog njegova širenja seoba iz područja koja su se nalazila istočno od Neretve te se tako proširio po Bosni, Srbiji, Crnoj Gori, Hrvatskoj, ali i Mađarskoj i Sloveniji (dva sela u Beloj krajini). (Lisac, 2016: 22)

Kako je jasno da je ovaj dijalekt raširen na velikom području koji nije toliko kompaktan i cjelovit, postoje i neke razlike među govorima. No, zajedničke crte istočnohercegovačkog dijalekta su: „novija akcentuacija, bez prisutstva starih akcenata, tj. bez akcenata silazne intonacije na nekom od unutarnjih slogova višesložnih riječi ili, pak, na kraјnjem njihovom slogu.“ (Peco 1989: 110) Dok je osnovna razlika između ovih govora refleks jata (ě). Tipični su predstavnici ovoga dijalekta oni kojima je u kratkim slogovima refleks jata *je*, dok im je u dugim slogovima taj refleks *ije*. (Peco 1989: 111)

5.1. FONOLOGIJA

Svakako je najvažnije pitanje jata. Već je spomenuto kako kratki jat daje *je*, dok dugi jat daje *ije*. „Kratki jat daje *je* (vjëtar, nèvjeta), pri čemu često dolazi do tzv. najnovije jotacije, osobito u primjerima iza l i n (*žèleznicà*, *Nèmačkà*), pa

i i za t i d (*dòćerat*, *žed'*) i drugdje.“ (Lisac, 2003: 99) U nastavku rada bit će prikazati i primjeri iz govora Gomirja u kojima je došlo do najnovije jotacije.

Nema mnogo odstupanja prilikom izgovora vokala, s obzirom na standardni jezik. No, ono što se može primijetiti je mijenjanje nenaglašenih vokala. Primjerice, „bilježimo *ogreda*, *gušterica*, *aramboša* itd. Također su vokalne redukcije jake: *ned'la*, *pokaz'ti*.“ (Lisac, 2003: 100)

Još jedno bitno obilježje je sažimanje skupine *-ao* u *-ō* kao što je u primjerima *gledō*, *trebō*. Za proučavanje govora Gomirja je posebno važno što u tom govoru ne dolazi do ovakvog sažimanja već se *-ao* mijenja u *-ā*. To potvrđuje i Josip Lisac koji kaže „u ličko-sjevernodalmatinskoj zoni, jugozapadnoj Bosni, Žumberku, Kordunu, glavnini Banije, Gorskom kotaru, te u Crnoj Gori dolazi *-ā* (*vúkā*, *bjěžā*, *dōšā*).“ (Lisac, 2003: 100) I Asim Peco potvrđuje takvo sažimanje. “Izuzetaka može biti u nekim zapadnocrnogorskim govorima i govorima istočne Hercegovine koji se nalaze u njihovom susjedstvu, gdje imamo i sažimanje u korist prvoga samoglasnika iz skupine *ao*: *čitā*, *pjevā*.“ (Peco, 1989: 111)

Ovdje svakako još valja reći kako je naglasak novoštokavski četveroakcenatski. Dakle, jedna riječ može imati samo jedan naglasak, jednosložne riječi mogu imati samo silazne naglaske, na unutarnjem slogu višesložnih riječi mogu stajati samo uzlazni naglasci te na prvom slogu višesložnih riječi mogu stajati samo uzlazni naglasci. "Prenošenje naglaska na proklitiku (i ne samo na proklitiku, kao što pokazuje primjer) uglavnom je dosljedno (npr. *tr̄i dāna*). Duljine iza akcenta uglavnom se ne skraćuju, pa se javlja i više duljina u tom položaju, npr. *bājāmā G m.*" (Lisac, 2003: 101)

5.2. MORFOLOGIJA

Ijekavski novoštokavski govorovi čuvaju oblike zamjenice *što/ šta*. Kako navodi Josip Lisac u dijelu govora je dominantna uporaba zamjenice *šta*, dok se

oblik zamjenice *što* koristi samo u nekim primjerima. „Zamjeravam mu što nije došao.“ (Lisac, 2003: 102) Također, uporaba oblika zamjenice ovisi i o govornikovu stavu, točnije ovisi o tome očekuje li on odgovor u jednini ili u množini. „Postoje i govori u kojima je redovito *što*, ali u pitanju „što si donio“ očekuje se odgovor u jednini, a u pitanju „šta si (sve) donio“ odgovor je u množini.“ (Lisac, 2003: 102,103)

„U morfologiji imenica zadržani su konzervativniji oblici : *pêt ïlād* (G mn.), *u Jezèran* (L mn.), *k óvca i kòza* (D mn.), uz novije oblike: *dèsēt sàndūka, pètnajst dâñā*. Redovito se ostvaruje duga množina u imenica m.r. (*pràžedovi*).“ (Crnić Novosel, 2015: 21)

Što se pak tiče glagolskih oblika, Lisac navodi najbitnije karakteristike. „Infinitivi u istočnohercegovačko- krajiškom dijalektu uglavnom dolaze s očuvanim finalnim –i. U prezentima dolaze neizmijenjeni nastavci 3. l. mn. prezenta u primjerima kao *kuvaju, vele, drže*.“ (Lisac, 2003: 103) Kako je već navedeno, aorist se često koristi, a za razliku od njega imperfekt je većinom izgubljen, a u futuru je česta konstrukcija budem + infinitiv. (Lisac, 2003: 103)

6. RAZLIKOVNI KRITERIJI ZA UTRVĐIVANJE PRIPADNOSTI ŠTOKAVSKOMU NARJEČJU

Razlikovni kriteriji za utvrđivanje pripadnosti štokavskomu narječju jesu alijeteti i alteriteti. Alijeteti su jezične činjenice najvišeg razlikovnog ranga, drugosti od svih, dok su alteriteti jezične činjenice nižeg razlikovnog ranga, drugosti od drugih, ali ne od svih.

Alijeteti su:

- a) oblici *što/ šta* upitno- odnosne zamjenice za „neživo“, složeni prilozi (*zašto, našto, pošto*), složene neodređene zamjenice za značenje „neživo“ (*nešto, ništa, svašta*)
- b) fonem /ʒ/ kao rezultat jotacije fonema /d/: primarna (praslavenska) jotacija skupina **di (međa)* i **gi (andeo)*, primarna (praslavenska) jotacija **zgi, zdī (možđani)*, sekundarna jotacija (starojezična) skupine **zdəj (grožđe)*, tercijarna jotacija (nova) skupine /dje/ u govorima s jekavskim refleksom jata (*đed, đeca*) te u prezentskim osnovama prefrigiranih od glagola **iti (podem, nađeš)*
- c) konsonantski skupovi /št/i /žd/ kao rezultat jotacije skupina **stj i *skj* (*gušter, moždani*)
- d) vokalizacija dočetkog slogotvornog /l/ u /o/ (*debel > debo, vesel > veseo*)
- e) akcentuacija: dvije nove akcentuatske jedinice (dugouzlazni i kratko uzlazni), četveroakcenatski sustav s novijom ili novom distribucijom jedinica, peteroakcenatski sustav s novijom distibucijom jedinica
- f) uvođenje gramatičnog morfema /-a/ u G mn. svih triju rodova (*od žen > od žena*)
- g) proširak /ov/ i /ev/ u množinskim oblicima jednosložnih imenica muškoga roda (*noževi, stolovi*)

- h) sinkretizam DLI mn. uvođenjem novih gramatičkih morfema: u DLI mn. ženskog roda uvodi se morfem */-ama/* (*ženama*), dok se u DLI mn. muškoga i srednjeg roda uvodi morfem */-ima/* (*selima*)
- i) gramatički morfem */-iju/* u G mn. imenica (*noktiju, kokošiju*)

Alteriteti su:

- a) refleks jata: može biti jednoznačan (ikavski) te dvoznačan i više značan (tu postoje različite kombinacije: */i/, /e/; /i/, /e/, /je/; /ije/, /je/, /i/...*)
- b) šćakavizam (skup */šć/* koji je nastao kao rezultat jotacije skupina **st̄i i *sk̄i*, kao što potvrđuju primjeri *šćap* i *ognjišće*)
- c) skupine */cr/ i /čr/* (*crv, črv*)
- d) relikti palatalnoga */r̄/* (*morje*)
- e) gubljenje razlika između fonema */č/ i /ć/* (*kuća=kuča*)
- f) gubljenje fonema */h/* (*grah > gra, kruh> kru*)
- g) nepostojanje fonema */f/* (*fratar> pratar / vratar*)
- h) akcentuacija: stari troakcenatski sustav, sustav s poluprenesenom akcenatskom silinom
- i) prijedlog *u* samostalan i kao prefiks u rečenicama
- j) rotacizam u prezentskoj osnovi glagola moći (*moren*)
- k) dočetno slogovno */-l/*: može biti zadržano (*pakal, kotal*) ili može biti vokalizirano u */-a/* (*paka, kota*)
- l) konsonantska skupina */žj/* kao rezultat jotacije sekvencija **zgi i *zdi*
- m) fonetska neutralizacija fonema */m/ > /n/* na dočetku relacijskog morfema (*sa sinon*)
- n) neproširena osnova u imenicama m.r. (*krovi, ključi*)
- o) proširena osnova samo u G mn imenica muškoga roda (*s krovov, pet ključev*)
- p) nulti relacijski morfem u G mn imenica svih triju rodova (*pet prasac, sedam sestar*)

- q) gramatički morfem /i/ u G mn imenica muškoga roda (*bez krovi*)
- r) gramatički morfem /om/ u I jd ženskoga roda (*s mojom sestrom*)
- s) eliminacija alomorfa /e/ i u 3. licu mn prezenta (*vide > vidu*)
- t) infinitiv s neokrnjenim dočetkom (-ti/-ći) ili s okrnjenim dočetkom (-t/-ć)

6.1. ALIJETETI

Prema snimci govora Gomirja u nastavku ovoga završnoga rada bit će ispisani alijeteti koji su potvrđeni u govoru:

- a) zamjenica što/ šta: a **štò** češ; A **štà** smo, **štà** češ ráditi; néma djècē i **štò** češ...
- b) fonem /ʒ/ kao rezultat jotacije fonema /d/ - u govoru Gomirja se potvrđuje tercijarna (ili nova) jotacija: Bìlo mě **svàdē**; némaš **nìde** ni zâbavē; **Ódē** je bîlo püno sèlo...
- c) vokalizacija dočetnog slogotvornog /-l/ u /o/: Štò säm **râdio**; . Dànas säm tuj skòro **iščašio** u rämenu rúku; Jâ säm **nòsio**...
- d) akcentuacija: četveroakcenatski sustav s novijom ili novom distribucijom jedinica - u govoru Gomirja se potvrđuje četveroakcenatski sustav
- e) uvođenje gramatičnog morfema /-a/ u G mn. svih triju rodova : **Ódē** i dëčki i **cûra**; Bila dvòjā **vráta**; Pâr òvije **stârâca**
- f) gramatički morfem /-iju/ u G mn. imenica : i **kokòšijù** ìmâli i svèga

6.2. ALTERITETI

- a) refleks jata – u govoru Gomirja je potvrđen dvoznačan refleks jata, on je jekavski i ijekavski: **Cijêli** život; **pròmjénilo** se tóga püno; **mlâdijē** néma; **nijésam** išā dâlje; **Pròmjenilo** se tóga dòsta...
- b) skupine /cr/ i /čr/ : râdîmo na **cíno**

- c) gubljenje fonema /h/: Išli su ljudi i sväkūda i po **ránu**. U Slòvēniju po **ránu** tåmo i dønesi bräšna òtamo.
- d) prijedlog *u* samostalan i kao prefiks u rečenicama: **U** Gòmīrju cijēlom nêmā nïđe.
- e) dočetno slogovno *-l/* vokalizirano u *-a/*: **Čúvā** sâm gòvēdā; **Íšā** sâm úvōjsku; Jâ sâm **imā** ïstō brätā...
- f) infinitiv s neokrnjenim dočetkom (*-ti/-ći*): sâm pöčō **kòsiti** bïo; mřtvōm se néće **dogòditi** nïšta; Môrāmo se **mùčiti, délkāti...**

7. ZAKLJUČAK

Zbog velikog zanimanja za dijalektologiju te zbog ljubavi prema povijesti, a zahvaljujući predavanjima na fakultetu, u ovom završnom radu je obrađena kratka povijest Gomirja od samih prvih spominjanja u raznim ispravama i popisima pa do naseljavanja Vlasima, koji su imali ulogu vojnika u tek uspostavljenoj Vojnoj krajini. Osim povijesti mjesta, obrađen je ukratko prema alijetetima i alteritetima i govor Gomirja.

Nakon snimanja govora te napravljene transkripcije i analize govora Gomirja, uočavaju se alijeteti i alteriteti štokavskoga narječja.

Alijeteti koji se uočavaju u govoru su: oblici što/ šta upitno- odnosne zamjenice za „neživo“, fonem /ʒ/ kao rezultat jotacije fonema /d/ (tercijarna jotacija potvrđena u govoru Gomirja), vokalizacija dočetnog slogotvornog /-l/ u /o/, novi četveroakcenatski sustav, gramatički morfem /a/ u G mn svih triju rodova, gramatički morfem /-iju/ u G mn. imenica.

Alteriteti su: dvoznačan refleks jata (ijekavski i jekavski), skupine /cr/ i /čr/, gubljenje fonema /h/, prijedlog u samostalan i kao prefiks u rečenici, dočetno slogovno /-l/ vokalizirano u /-a/ te infinitiv s neokrnjenim dočetkom na /-ti/ ili /-ći/.

Prema ovome može se zaključiti kako govor Gomirja pripada štokavskomu narječju te je to istočnohercegovački (krajiški) dijalekt.

8. LITERATURA

1. Brozović, Dalibor- Ivić, Pavle (1988), *Jezik srpskohrvatski, hrvatski ili srpski*, Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb
2. Crnić Novosel, Mirjana (2015), *Štokavski ikavski govor u Gorskem kotaru (fonološki i morfološki opis)*, doktorski rad, Rijeka
3. Lisac, Josip (2003), *Hrvatska dijalektologija 1, Hrvatski dijalekti i govorи štokavskog narječja i hrvatski govorи torlačkog narječja*, Golden marketing- Tehnička knjiga, Zagreb
4. Lisac, Josip (2016), *Dijalektološki i jezičnopovijesni ogledi*, Matica hrvatska, Zagreb
5. Lukežić, Iva, *Štokavsko narječe*
6. Peco, Asim (1989), *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*, Naučna knjiga, Beograd
7. Slukan Altić, Mirela (2016), *Gomirje: Povijest, identitet i fenomeni prožimanja*, Lokalna akcijska grupa Gorski kotar, Naklada Kvarner, Gomirje- Rijeka
8. Štefanec, Nataša (2007), *Tolerance and Intolerance in the Croatian Slavonian Kingdom at the turn of the 17th Century. Contest for Gomirje. Tolerance and Intolerance on the Triplex Confinium: Approaching the „Other“ on the Borderlands Eastern Adriatic and beyond 1500-1800.*, Universita degli Studi di Padova

9. PRILOZI

TEKST 1:

(...) a štò češ. Čúvā sám gövēdā i sväšto délā, délā i üšūmi i sväđē. Bìlo mè sväđē. Na prúgi sám délā dvájsēdam gödina (...) A kàko, têško. Níje bìlo têško mî nïš kàd sám bìo jöš u snági... Štò sám râdio? I kòsio i órā i sväšto sám délā. Stâlno sám íšā òrati, kòsiti. S dvánajst gödina sám pöčō kòsiti bìo. Kòsiō nôn stöp. (...) na zâbavē. O tô jë bìlo. Otídi na plês, pléši i tàkō. Níje bìlo àutā, íšli pjëšicē. Da, da, kàko, dóđi jâ iz Mírkovicē odòzgō. Göre sám délā i u Gòmirjē na plês. Níje bìlo têško, kàkvi têško. U Mírkovici smo bíli na ösäm dánā göre i öndā sùbotom dóđi i brže i òbrí se i (...) A štâ smo, štâ češ ráditi, tô tî je okò pölja râdiō i sádili i tàkō, kòsili i sprémali sijêno i tô tî je tô bìlo. (...) jësam, cijêlî život. Cijêli život. Vèli òvaj život je góراك, môj živôtē bòljè da tê níje. Svákog dánā, sväke nöci, öko sùzu lìje. Štò češ. (...) o jo, pròmjénilo se tóga pùno. Säd némaš nïšta, némaš nïđe ni zâbavē ni nïšta. Prvo je bìlo svákë sùbotë i nèdëlë zâbava büdi. Dëčki i cüre plêši, svîraj tåmo i mùzika svíra. Sädë némaš nïš. Pròmjénilo se tóga dösta. Néma národa vïšë. Némä, pogùbio se národ. Släbo se djèca râđajü, néma djècë i štò češ. Néma bez òmladine. Kàd djècë ìma, ìma i národä. Stârî pömrü, mlâdijë néma i ko cé bîti. Óđë je bìlo pùno sèlo. Óđë i dëčki i cüra i svèga, säd néma nïkog óđë do njëga, ja odòzgôr nêmâm kòd kògä zâci. Jâ tô štò tuj do njëga dôđem u sèlo. A mî smo i pòlubraćâ, od sestárâ djèca. Njëgova mäti i mòja mäti su röđenë sèstre bile. I tàkô, štâ češ. (...) A štò ču prícati. Íšâ sám úvôjsku, dvíje gödinë sám bio u vójski i tô tî jë. Dvíje gödinë tåmo sám lúpâ, dôšâ kùci öpët rádî i tàkô. Nëšto čéprkâm, délam jöš ïsâd. Dânas sám tuj skòro ìščašjo u ràmenu rúku pa sám íšâ ràvnati u bôlnicu u Ögulín (...) Nijésam, vúkâ nëkvë lëtve bìo i nëkâko zakrénuo rúku. A òvô je vëc trëći pùt. Tô se dògodî sväšta. Živû se čöekû sväšta dògodî, mîtvôm se néće dogòditi nïšta, ònô štò mu se dogòdilo, dogòdilo se, gòtovo jë. (...) I svë je bilo

dòbro. E da. Bilo tuj pùno sèlo djècē i svèga. Målo kòjā kùća níje ìmalā po čëtvero, i pètero. Nàjmanjē čëtvero (...) Nìt je bilo penzonéra, kàd je jèdan öndā tuj òtale òšā u pénziju öndā su svì ljúdī stàriji pòčeli trážiti i išli po šumàrijáma ráditi i sväđe da zârade kòju kúnu sàde i tò ti. I níje nìko víkā da je gládan. Níje, sádilo se i prvo i kukùruz i krùmpír, pròsos, svè se sijalo. Ljudi su sijali svèga. Svèga bilo. Jèčam, pšènicu. Vòzí ümlín mljèti i sväkáko. U ràtu je bilo, Drùgom svjètskòm, jo bilo... Išli su ljudi i sväkùda i po ránu. U Slòvèniju po ránu tåmo i dònesi bräšna òtamo. Sväkáko bilo. Dànas ti dòvezi stvárí i svè prètkúcu i jöš níje dòbro. (...) Bilo je ònō za vójskū. Jâ sàm môrā, äko néću svòje kräve dàti, kúpiti krävu i za mëso njímā. Štòš, tàkō je bilo, sväšta smo pröslí. Rät je bio, Švábe dòđi, Talijáni, svì su bili tùdā, sväkojáki' je bilo (...) Tí pàmtiš tò dòbro, kàd si tî bio vèć màlen. E pa óđe su Talijáni baràke imali iza mòsta tåmo nànōme brèšciú dë su baràke bile talìjánskë. Sjèćam se jâ pilàne òne dòlje. Jâ sàm nòsio, òtac je dëla na pilàni dòlje, i nòsio njemu jëlo dòlje, rúčak mû nòsio. Bila dvòjā vráta, bila vèlika (...) Sjèćam se, sjèćam, trístòsme gödinè ïzgòrila ònā pilàna. Trístòsme gödinè, a jâ sam dvájsdëveto. (...) Jöš se jâ öndā nísam ni ròdiō. (...) Nijési da, tî si četrdèsête ròđen. Tî si jedànajst gödina mlàdī ödmëne. Tò je pùno, níje tò gödina dâñā. Sàd smo u pénziji, râdîmo na cíno, nìko nâm nêće dáplati. Jâ sam u pénziji vèć tríst ìtrí gödinè. Trístëst sam ìmā i dvâ mjèsecâ i dvájstsëdam dana râdnög stâžâ. Nísam ìmā pùnù pénziju, išâ sam u prijevremenu stàrosnu i tò tî. Osamđestčëtvrté sàm òšā u pénziju. Vèć sàm dvájsdvíje gödine bëz žene, nàjvišë sàm sâm. E štò céš, tàkō tî je tò. Vèlî čuvâm ôvce pa sàm pogùbila, ïdem kùći pa bi se ùbila (...) Èsam, čèteri rázreda tu u Gòmîrje. Tu je bila škôla, čèteri rázreda òsnòvnë sàm zavřšio i nijésam išâ dâlje. Dòsti znádem, i prèvišë. (...) A jâ sàm ìstò. Šëst rázreda sàm zavřšio u Gòmîrju, vïše níje ni bilo öndā. Òstâ sàm kötkùće na sèlu. Bili òtac i mäti i tàkō. Brät mî je bio òšā u Rijéku, dvïje sèstre se ùdâle i tàkō öndâ jâ òstâ òđe kötkùće. (...) Jâ sàm ìmâ ìstò brâtâ, ümro je mlâd i tàkō da sàm sâm bio, ìmâ sàm sèstre dvïje. Ìmâ sàm vïšë, bile su trî sèstre. Nas pètero je bilo. (...) Bio sàm na prúgi râđio. E

skùpa smo mî bili. U bilo prvo ljudi, rádili su vrâg znà kòlko. Bilo dösti ljudi, sàd nêmâ nîko. Ëto vîdîš da se svë izmijénjalo. Kòlko je vëc pòmrlo svë. A štò céš, tàkî tî je život i tô tî jë. Môrâmo se müčiti, délkâti, svë je dòbro dök délkâmo nëšto. Vèlî ùmrijécu žèljân djèvôjákâ, kô siròmâh stârî òpanâka. E tàkô tî je tô, sväšta. Bilo je svèga, néma. Nèđe se nëko prâvdâj, nëko sväšta (...) Jo, òdgôji prâsce i svë smo mî i kokòšijû ìmâli i svèga. Prîje nâm níje ni fâlilo tàkô, üvijék smo ìmâli nëšto. Bòrili smo se sa žìvôtom. Bòrili se, da kàko. Åko nêš se bòriti, nêš nìšta. Vèlî kô nérâdi tâj ne jëde. A jëdu, släbo jëdu, ònâj kô nérâdi släbo jëde. Åko dòbijé štò ovâkô. Kô je òšâ sa sélâ ügrâd tâj se nêcë läko (...) Ònâj se nëšto vëc zàkopítio pa je ìmâ i u grâdu nëšto, a vâkô néma. Òni u grâdu kô ìma jèdno dijéte pa víčû da su glâdni da némâju štò jësti. A jo te kòlko ìmâ kòjî kòpâju po kontènerima (...) Sélâ ëvo svâ zàrastëše. Više nêmâ blâga, nêmâ nìčega. U Gòmîrju cijêlom nêmâ nìđe. Ne znâm jel ìma Säša vâljda dvìje krâve. Ëvo òvi Kosánovići ìmali blâga tu, tô svë zàrâslo, nîko nìš nêmâ i gòtovo. Pâr òvije stâraca i tô kàd ùmrê i gòtovo...